

УДК 001.4

АНІМАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ МЕДИЧНОГО ТЕРМІНА У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Крістіна Цуй

*Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка,
бульв. Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна, 01601,
тел. 0632886599, e-mail: cuichristina@mail.ru*

Статтю присвячено проблемі класифікації медичних термінів з анімальним компонентом у сучасній китайській мові, вирішити яку пропонуємо виходячи з розкриття лексичної конотації у вторинній номінації за участю метафори, що має велике значення як для адекватного розуміння, так і для їх ефективного використання.

Ключові слова: медичний термін у сучасній китайській мові, анімальний компонент, лексичні конотації, метафора, компонентний аналіз.

Тварини – основа всієї земної кулі, відрізняються між собою за формою, будовою, забарвленням та інтелектом. Тваринний світ дивно різноманітний. Царство тварин як фрагмент реального світу, який дано етносу в емпіричному досвіді, постає могутнім ініціюючим чинником створення вторинної образної картини світу. Номени тварин вже неодноразово ставали об'єктом вивчення з погляду їх метафоричного емотивного переосмислення [4].

Тварини, що перебувають у найближчому оточенні людини, наділені найбільшою кількістю різнопланових ознак. Це пояснюється тим, що зооніми – мотивовані знаки, вони мають складну образну будову, залежать від позамовного досвіду мовця та прагматично завантажені [8].

Метою є визначення особливостей метафорично конотативних значень представників тваринного царства у медичних термінах сучасної китайської мови відповідно до біологічної класифікації тварин.

Погоджуючись з думкою А. Д'якова про те, що поняття мотивації належить тільки до складних морфемних утворень і не притаманне непохідним словам [8], об'єктом нашого дослідження було обрано похідні медичні терміни, що були відібрані шляхом суцільної вибірки [15, 16, 17].

Нашим завданням є: класифікувати медичні терміни сучасної китайської мови відповідно до анімального компонента, з наданням відповідних кількісних даних щодо частотності вживання у термінах безпосередньо, проаналізувати, як номени тварин, долучені у процес вторинного семіозису за допомогою метафоризації, виявити особливості метафоричного зображення тваринного світу у медичних термінах.

Для дослідження вважаємо доцільним обрати метод компонентного аналізу як системи прийомів розщеплення та синтезу значення слова. Саме цей метод дає змогу найповніше відобразити розвиток значення терміна, вказати потенційні семи, врахувати семантичні нюанси.

З погляду інтегрального підходу лексичне значення розуміють як безмежно складну й надмірну структуру, що складається із денотативного змісту з ядром і периферією та конотативного оточення [12].

Тваринний світ становить цінний матеріал як для вивчення особливостей зооморфної метафори, так і для дослідження конотативних значень. Не випадково В. Телія називає метафоричний процес основним способом “створення мовної картини світу в актах вторинної номінації” [5].

Зокрема, Л. Мацько зазначає, що вторинна функція метафори переводить її у сферу наукової термінології [6]. Отже, в основі вторинної номінації медичного терміна лежить спільність однієї якості, наявної в представників тваринного світу, яка є еталоном для унаочнення подібної якості в людини.

У процесі дослідження було виокремлено два гіпероніми 禽 домашня птиця та 鱼 риби і шістдесят гіпонімів 虾 креветка, 鲨 акула, 鳄 крокодил, 狮 лев, 豹 леопард, 熊 ведмідь, 狗 собака, 蟾 ропуха, 狐 лисиця, 虎 тигр, 蝎 скорпіон, 蟹 краб, 象 слон, 斑马 зебра, 鹿 олень, 骆驼 верблюд, 水牛 буйвіл, 海鸥 чайка, 猴 мавпа, 猿 людиноподібна мавпа, 猩 горила, 豚 поросся, 鲈 голкочерв, 鲸 кит, 哈巴狗 пікінес, 鸽子 голуб, 蛤 моллюск, 蝌蚪 пуголовок, 鲑 лосось, 龟 черепаха, 蜘蛛 павук, 蚯蚓 черв'як, 蛭 п'явка, 鲭鱼 скумбрія, 蜜蜂 бджола, 蚁 мураха, 蚤 блоха, 蚊 комар, 鹦鹉 папуга, 蝴蝶 метелик, 虫 хробак, 蜂 оса, 海马 морський коник, 鸡 курка, 狼 вовк, 猫 кіт, 牛 корова, 蛇 змія, 鼠 щур, 兔 заєць, 蛙 жаба, 蜗牛 равлик, 鸭 качка, 羊 баран, 燕 ластівка, 鹰 орел, 猪 свиня, 龙 дракон, 龙虾 лобстер, 马 кінь, що складають дев'ять біологічних: ссавці, птахи, комахи, риби, членистоногі, плазуни, земноводні, хробаки, червононогі, – та одну міфічну групи. Кількісні дані виявилися такими: перша група ссавці налічує 24 види тварин, що становить анімальний компонент 842 медичних термінів; друга група птахи складає 9 видів, які входять до складу 167 медичних термінів, комахи – 9 видів та 49 вживань, риби – 7 видів та 92 вживання, членистоногі – 4 види та 14 вживань, плазуни – 3 види та 26 вживань, земноводні – 3 види та 18 вживань, найменшою за кількістю видів виявилися групи хробаки та червононогі, що становить по 2 види на кожну групу і по 16 та 56 згадувань відповідно.

Подана кількісна характеристика тваринної різноманітності у компонентному складі медичного терміна має таке семантичне навантаження: денотативне, чисто функціональне як засіб фонетичного калькування та конотативне. Денотативну частину оточує конотативна, яка несе додаткову інформацію про об'єкт. Іншими словами конотація несе інформацію про світ і сприйняття світу соціумом [9].

Отже, номінативний план утворюють денотативне та сигніфікативне значення, а образний – переважно конотативне.

Семантична структура метафори завжди складна, тому що вона асоціює щонайменше два об'єкти – основний (референт) і допоміжний (корелят) [11].

Зокрема, В. Гак побудував модель метафоричного значення: номінативне значення, до складу якого входить певний набір диференційних сем: категоріальна архісема А + родова В + видова диференціююча сема В + потенційна сема С (надана властивість). Звідси метафоризацію зумовлюють: усунення родової і видової сем і актуалізація потенційної семи [3].

Метафору можна розглядати як найкоротший шлях до істини, бо вона, вихоплюючи і синтезуючи за асоціаціями певні ознаки, переводить світ предметів з усталеної таксономії на вищий щабель пізнання – у світ смислів. Фактично метафора є компресованою, згорненою одиницею тексту і кожна метафора кількісно та якісно інформативніша, ніж неметафора [6].

З огляду на те, будь-яке слово, і термін у тому числі, може бути знаряддям пізнання дійсності лише в тому випадку, якщо називає не тільки предмет, але і повідомляє про нього [13].

У метафорі відображається здатність людини вловлювати схожість і подібність між різними індивідами, класами об'єктів, а потім за цією схожістю переносити назви справжнього носія чи функції на характеризовану особу або предмет [6].

Згідно з Н. Арутюною, найважливішим компонентом механізму метафоризації є процедура порівняння [1].

Акт метафоризації виражається у формі перенесення певної ознаки одного предмета на інший з огляду на наявність у цього іншого предмета подібної ознаки [14].

Зокрема, М. Блек вважає, що розуміння метафори досягається за допомогою збудження в індивіда асоціацій, які можуть бути схожими з думками іншого індивіда тієї ж культури [2].

На думку О. Селіванової, метафоризацію сприймають як результат висвітлювання нових концепцій на підставі наближення, вбудованості концептів або концептуальних ділянок [11].

Підсумовуючи вищесказане можна зазначити, що для емоційно-оцінного опису людини, її характеру, діяльності і т. п. більшість мов вдається до отождоження людини з тваринами. Отже, народ немовби проводить паралель між звичками людини і звичками тварини, між зовнішністю людини і зовнішнім виглядом звіра. Завдяки метафоричному (рідше метонімічному) перенесенню людині приписують характеристики тварини і навпаки [10].

Превалюючим компонентом значення медичних термінів у сучасній китайській мові з анімальним компонентом є конотативний.

На прикладах можна побачити складність та багатогранність китайської мови під час проведення компонентного аналізу, перед нами постає сума сем без прозорих між ними реляцій, що ускладнює верифікацію конотативного значення анімального компоненту. Будь-яка імплікаційна ознака, як і потенційна сема може бути покладена в основу метафоричного перенесення.

Об'єкт термінування завжди має якусь спільну рису з предметом або явищем, назва якого використовується як термін. Це може бути схожість за зовнішнім виглядом або за функцією [13]. Отже, звернемося до характеристики тваринного світу в його мовних іпостасях.

За зовнішніми ознаками відбувається акт метафоризації відповідно до особливостей будови за формою, кольором, розміром та візерунком.

鱗鱼皮病 дифузна кератома, сауриаз (буквально хвороба, що нагадує шкіру **крокодила**) – спадковий дерматоз, що характеризується дифузним порушенням ороговіння за типом гіперкератозу, проявляється утворенням на шкірі лусочок, які нагадують риб'ячі.

鳄鱼舌 складчастий язик (буквально язик **крокодила**) характеризується утворенням на спинці язика різної глибини поздовжніх і поперекових складок.

狮面 леонтіазис (буквально обличчя **лева**), у медицині має значення гіпертрофії м'яких тканин обличчя, часто з їх деформацією, що надає хворому схожості з мордою лева.

蟾皮病 фринодерма (буквально хвороба **жаб'ячої** шкіри) – устя волосяних фолікулів закупорені роговим корком, навколо якого з'являються вузлики, що надає шкірі схожості з жаб'ячою шкірою.

虎斑心 **тигрове** серце – серце, на розрізі якого під ендокардом, особливо на сосочкових і гребічастих м'язах, помітні тонкі жовто-білі смужки, що нагадують шкіру тигра.

豹纹状眼底 тигроїдне очне дно (буквально **леопардове** очне дно) – пігментна дегенерація сітківки, коли очне дно сильнопігментоване та має темно-сіро-коричневе забарвлення.

象皮病 елефантіаз (буквально **слоняча** хвороба) – стійке збільшення розмірів будь-якої частини тіла (кінцівки, мошонки) за рахунок болючого розростання шкіри та підшкірної клітковини.

龟背甲 ніготь Гіппократа (буквально нігті, що нагадують панцир **черепахи**) – деформація нігтів, при якій нігтьові пластинки стають у середній частині більш широкими і опуклими, а бокові і задні валики підняті.

蜘蛛脚样指 (趾) арахнодактілія (буквально пальці верхніх та нижніх кінцівок, що схожі на лапи **павука**) – аномалія розвитку: подовження і стоншення пальців рук і ніг.

水牛背 горб бізона (буквально горб **буйвола**) – утворення надлишкових жирових відкладень на задній частині шиї.

鸽趾 клишоногість (буквально стопи **голуба**) – деформація стопи, що характеризується її відхиленням усередину від повздовжньої осі гомілки.

猩红 скарлатина (буквально червоний, як **горила**).

蝌蚪性细胞 злушені неправильно подовжені клітини плоского епітелію (буквально клітини, що нагадують **пуголовка**).

蚊式钳 кровоспинний затискач типу "**Москіт**", має таку назву завдяки найтоншим робочим поверхням.

鸚鵡嘴 брахігнатизм (буквально **дзьоб** папуги) – виступаюча верхня щелепа та коротка нижня.

鸚鵡嘴狀指甲 дистрофія за типом **дзьоба** папуги – нігтьова пластинка зігнута і заходить за кінчик пальця, тому збоку нагадує дзьоб папуги.

黃褐斑**蝴蝶斑** хлоазма (буквально жовто-коричнева плямистість **метелика**) – зміна шкірної пігментації, в результаті якої утворюються плями від світло-коричневого до темно-бурого кольорів.

鱷牙鉗 щипці-алігатор отримали свою назву, оскільки мають зазубрені краї, що сприяє надійнішому захопленню тканин зі слизькою поверхнею, уподібнюючись до крокодила, що розчленовує свою здобич на березі за допомогою щелеп.

Метафорична концептуалізація наявна, якщо одна ситуація моделюється в гештальті іншої [12].

Розглянемо ще два приклади, де виділено лексичну конотацію метафори у вторинній номінації медичних термінів *за особливостями життєдіяльності* тварин.

鰓泪綜合症 синдром “**крокодилячих сліз**” – мотивом такої номінації послугувало повір’я, що крокодил, після того, як з’їсть свою жертву, плаче. Також існують експериментальні підтвердження зоологами того факту, що крокодил має вищезгадану захисну реакцію організму, що спрямована на виведення надлишку солей. У медицині цей синдром також характеризується слъзотечею під час або перед їжею, але це пов’язано з невropатією лицьового нерва внаслідок неправильної регенерації волокон, що іннервують слинні залози, у процесі якої вони вростають у слъзні залози.

狐臭 осмідроз (буквально смердіння **лисиці**) така назва, напевно, пов’язана з особливим запахом, який має лисиця в період залицяння.

Перенесення *за подібністю смакових особливостей* стосується тварини, виділеної нами в окрему групу. Дракон, що у складі медичного терміна має значення гіркоти: **龙葵素** соланін від лат. пасльон – отруйний глікоалкалоїд, який виробляється в рослинах родини пасльонових, гіркий на смак; **龙胆** гентіана – отримала свою назву через великий вміст глікозидів, що мають виражений гіркий присмак.

Отже, можна зробити висновок, що анімальний компонент, специфічність якого продиктована метафоричною природою конотацій, створює яскравий ряд асоціацій, характеризується образністю, розкриває аналогії та схожість між тваринним світом і будовою людського тіла, бере участь у вторинній номінації та використовують для антропометричної інтерпретації медичних понять.

Стаття: надійшла до редакції 16.12.2013

доопрацьована 20.02.2014

прийнята до друку 23.04.2014

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс / Н. Д. Арутюнова // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 22–40.
2. Блэк М. Метафора / М. Блэк // Теория метафоры : сб. – М. : Прогресс, 1990. – С. 153–172.
3. Гак В. Г. Метафора: Универсальное и специфическое / В. Г. Гак // Метафора в языке и тексте. – М. : Наука, 1988. – С. 11–26.
4. Гутман Е. А. Сопоставительный анализ зооморфных характеристик / Е. А. Гутман // Национально-культурная специфика речевого поведения / Гутман Е. А., Литвин Ф. А., Черемисина М. И. – М. : Наука, 1997. – С. 147–165.
5. Кудрявцева Л. А. Моделирование динамики словарного состава языка : Монография / Л. А. Кудрявцева. – 2-е изд., испр. – К. : ИПЦ “Киевский университет”, 2004. – 208 с.
6. Мацько Л. І. Стилістика української мови : підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; за ред. Л. І. Мацько. – 2-ге вид., випр. – К. : Вища шк., 2005. – 462 с.
7. Новый англо-український україно-англійський медичний словник: близько 24 000 термінів / упоряд. : Н. Р. Мокіна ; за ред. Шевченко Л. І., Шматка В. І., Лося В. В. – К. : Арії, 2009. – 480 с.
8. Олексішина Л. Г. Лексико-семантичні та стилістичні особливості зоонімічних художніх порівнянь німецької мови : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 – германські мови / Л. Г. Олексішина; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2004.
9. Резвина О. Г. О понятии коннотации / О. Г. Резвина // Языковая система и её развитие во времени и пространстве : сборник научных статей к 80-летию профессора Клавдии Васильевны Горшковой. – М. : Изд-во МГУ, 2001. – С. 436–446.
10. Свиридова Н. Н. Дивергентні процеси у семантиці емоцій антропоморфних зоонімів австралійського сленгу / Н. Н. Свиридова. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Novfil/2009-35/240-246.pdf
11. Селиванова Е. А. Когнитивная ономастология : монография / Е. А. Селиванова. – К. : Фитосоциоцентр, 2000. – 247 с.
12. Складарская Г. Н. Метафора в системе языка / Г. Н. Складарская. – СПб. : Наука, 1993. – 150 с.
13. Скороходько Э. Ф. Вопросы перевода английской технической литературы / Э. Ф. Скороходько. – Изд. 2-е исправленное и дополненное. – К. : Издательство Киевского университета, 1963.
14. Шахнарович А. М. К проблеме понимания метафоры / А. М. Шахнарович, Н. М. Юрьева // Метафора в языке и тексте. – М., 1988. – С. 108–118.
15. 英汉医学词汇 | 陆再英等主编。 – 2 版。 – 北京 : 人民卫生出版社, 2000.
16. 中山汉英医学词典 | 王晓鹰, 章宜华主编。 – 北京 : 外语教学与研究出版社, 2003.
17. 医学英语中的趣味术语 | 洪班信主编王群英等编。 北京 : 北京大学医学出版社, 2006.

ANIMAL COMPONENT OF MEDICAL TERMS IN MODERN CHINESE LANGUAGE

Christina Cui

*Taras Shevchenko National University in Kyiv,
Institute of Philology,
Volodymyrska str., 60, 14, Kyiv, Ukraine, 01601,
tel. 0632886599, e-mail: cuichristina@mail.ru*

The article deals with the problem of classification of medical terms with animal component in modern Chinese language, one of the solutions of this problem is describe lexical connotation in the secondary nomination involving a metaphor that is important for adequate understanding and for their effective use.

Key words: medical terms in modern Chinese language, animal component, lexical connotations, metaphor, component analysis.

АНИМАЛЬНЫЙ КОМПОНЕНТ МЕДИЦИНСКОГО ТЕРМИНА В СОВРЕМЕННОМ КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Кристина Цуй

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
Институт филологии
бульв. Тараса Шевченко, 14, Киев, Украина, 01601,
тел. 0632886599, e-mail: cuichristina@mail.ru*

Статья посвящена проблеме классификации медицинских терминов с анимальным компонентом в современном китайском языке, решить которую предлагается путем раскрытия лексической коннотации во вторичной номинации с участием метафоры, что весьма существенно как для адекватного понимания, так и для их эффективного использования.

Ключевые слова: медицинский термин в современном китайском языке, анимальный компонент, лексические коннотации, метафора, компонентный анализ.